

Sygn. akt II UK 222/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Iwulski

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z wniosku R. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w L.
o rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 stycznia 2014 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 11 października 2012 r.

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 października 2012 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację
pозwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L. od wyroku Sądu
Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. z dnia 5 czerwca 2012

r., przyznającego wnioskodawczynie R. S. prawo do renty rodzinnej po zmarłym mężu od dnia 1 października 2011 r.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy, mąż wnioskodawczynie – T. S. (urodzony w dniu 20 lipca 1954 r.), zmarły w dniu 12 września 2010 r. miał udokumentowane 22 lata, 9 miesięcy i 1 dzień okresów składkowych i nieskładkowych. W okresie od dnia 20 lipca 1970 r. do dnia 1 listopada 1972 r. (2 lata 3 miesiące i 13 dni) pracował w gospodarstwie rolnym rodziców o powierzchni 3,70 ha, położonym w G. T. S. w 1969 r. ukończył naukę w Szkole Podstawowej w N., a później podjął naukę w Technikum Kolejowym w W., ale już we wrześniu został ze szkoły wydany, ponieważ nie uczęszczał na zajęcia. Nie kontynuował nauki i pracował z matką w gospodarstwie rolnym, które było jedynym ich źródłem utrzymania. Pierwsze zatrudnienie mąż wnioskodawczynie podjął od dnia 2 listopada 1972 r., zaś z matką mieszkał do 5 grudnia 1983 r.

W dniu 7 października 2011 r. (jak świadczy odpowiedź organu rentowego na odwołanie) wnioskodawczynie (żona zmarłego) złożyła wniosek o rentę rodzinną po zmarłym mężu. Organ rentowy decyzją z dnia 16 grudnia 2011 r. odmówił jej prawa do renty rodzinnej, wskazując w uzasadnieniu, że zmarły mąż w chwili zgonu nie spełniał warunków do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, gdyż w ostatnim dziesięcioleciu przed tym dniem udowodnił jedynie 6 miesięcy okresów składkowych i nieskładkowych, w miejsce wymaganego przepisami okresu 5 lat, tym samym więc nie zostały spełnione warunki określone w art. 65 i 57 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Należy nadto nadmienić, że ostatnie ubezpieczenie zmarłego ustało w dniu 30 listopada 2008 r., zaś zgon nastąpił po upływie 18 miesięcy od ustania ubezpieczenia.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał odwołanie za uzasadnione. Spełnienie przez męża wnioskodawczynie warunków do uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, Sąd ocenił według stanu prawnego obowiązującego w dniu jego zgonu, tj. 12 września 2010 r. i zmienił zaskarżoną decyzję, przyznając wnioskodawczynie prawo do dochodzonego świadczenia od dnia 1 października 2011 r. W ocenie Sądu zebrany w sprawie materiał dowodowy wykazał, że mąż wnioskodawczynie w okresie od dnia 20 lipca 1970 r. do dnia 1

listopada 1972 r. pracował w gospodarstwie rolnym rodziców w wymiarze nie niższym niż połowa czasu pracy obowiązującego pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę i praca ta miała charakter stały. Konsekwencją powyższego było uznanie, że wykazał on ponad 25 lat okresów składkowych, nieskładkowych i uzupełniających.

Zaskarżonym wyrokiem, Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego, dzielając ustalenia Sądu pierwszej instancji jak i zapadłe orzeczenie. Dokonując oceny okresu zatrudnienia w gospodarstwie rolnym zmarłego męża wnioskodawczynie, Sąd Apelacyjny wskazał, że zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Zdaniem Sądu, oceny czy zmarły mąż wnioskodawczynie spełniał warunki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, należało dokonać na dzień jego śmierci, według stanu prawnego obowiązującego w tej dacie (art. 57 i 58 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w brzmieniu obowiązującym w dniu 12 września 2010 r.). Organ rentowy zakwestionował spełnienie przez męża wnioskodawczynie warunków uzasadniających przyznanie prawa do renty określonych w art. 57 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, bowiem w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem zgłoszenia wniosku, nie udowodnił wymaganego pięcioletniego okresu ubezpieczenia. Nie legitymował się również takim okresem przed dniem powstania niezdolności do pracy. Jednak w ocenie Sądu drugiej instancji, zgodnie z art. 57 ust. 2 tej ustawy, warunku zawartego w ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny jeżeli był całkowicie niezdolny do pracy. Zebrany w sprawie materiał dowodowy pozwalał na doliczenie do stażu ubezpieczeniowego poprzednika prawnego (męża) wnioskodawczynie okresu jego pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od dnia 20 lipca 1970 r. do dnia 1 listopada 1972 r. (2 lata 3 miesiące i 13 dni), i traktowanie go jak okresu składkowego (art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o emeryturach i rentach).

Sąd uznał, że mimo niespełnienia przez męża wnioskodawczynie przesłanek określonych w art. 57 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to

skoro legitymował się on ponad dwudziestopięcioletnimi okresami składkowymi i nieskładkowymi, spełnił przesłanki do uzyskania prawa do renty na podstawie art. 57 ust. 2 tej ustawy, co uzasadnia przyznanie wnioskodawczyni dochodzonego prawa do renty rodzinnej po zmarłym mężu.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik organu rentowego i zarzucając naruszenie prawa materialnego – art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez „zaliczenie okresu pracy w gospodarstwie rolnym jako okresu składkowego, przyjętego do ustalenia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, w sytuacji, gdy przepis ten znajduje zastosowanie wyłącznie przy ustalaniu prawa do emerytury”, oraz art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS poprzez przyjęcie, że „ocena spełnienia przesłanek do nabycia prawa do renty (przez zmarłego męża powódki) powinna być dokonywana wyłącznie na podstawie przepisów w brzmieniu obowiązującym w dniu śmierci zmarłego, tj. 12 września 2010 r., w sytuacji gdy treść tego przepisu nie pozwala na taką interpretację (...)”, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości, zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenie odwołania wnioskodawczyni, oraz o wydanie orzeczenia o zwrocie wypłaconej renty rodzinnej, na podstawie art. 415 k.p.c., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny. Rozpoznając skargę, Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do badania prawidłowości ustaleń faktycznych i jest związany ustalonym stanem faktycznym sprawy (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). W okolicznościach sprawy oznacza to, że wiążące są ustalenia, że mąż

wnioskodawczyni – T.S. zmarły w dniu 12 września 2010 r., miał udokumentowane 22 lata, 9 miesięcy i 1 dzień okresów składkowych i nieskładkowych, nadto zaś w okresie od dnia 20 lipca 1970 r. do dnia 1 listopada 1972 r. (2 lata 3 miesiące i 13 dni) pracował w gospodarstwie rolnym rodziców.

Zgodnie z art. 65 ustawy o emeryturach i rentach, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Zgodnie z art. 65 ust.1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przy ustalaniu uprawnień do renty rodzinnej po osobie, która w chwili śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, oceny spełnienia przez nią warunków wymaganych do uzyskania jednego z tych świadczeń, dokonuje się według stanu prawnego obowiązującego w dacie jej śmierci. Trzeba w związku z tym uznać, że obowiązujący od dnia 23 września 2011 r. przepis art. 58 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, nie ma zastosowania przy badaniu uprawnień do renty z tytułu niezdolności do pracy osoby zmarłej przed tym dniem, dokonywanej dla potrzeb ustalenia uprawnień do renty rodzinnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2013 r., I UK 171/13, niepublikowany).

Przy ocenie prawa do renty rodzinnej przyjmuje się, że osoba zmarła była całkowicie niezdolna do pracy (art. 65 ust. 2 ustawy). Wynika z tego, że w przypadku rozważania spełnienia przesłanek do przyznania prawa do renty rodzinnej, zmarłego ubezpieczonego traktuje się tak jak osobę całkowicie niezdolną do pracy, stąd przy wykładni art. 65 w związku z art. 57 i 58 ustawy o emeryturach i rentach z FUS należy uwzględnić stanowisko wyrażone w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 (OSNP 2006, nr 19-20, poz. 305), w której stwierdzono, że renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiety lub 25 lat dla mężczyzny, bez potrzeby wykazywania przewidzianego w art. 58 ust. 2 tej ustawy pięcioletniego okresu składkowego i nieskładkowego przypadającego w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę lub przed dniem powstania niezdolności do pracy. Innymi słowy warunku zawartego w art. 57 ust. 1 pkt 3 nie stosuje się do

ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat dla mężczyzny jeżeli jest on całkowicie niezdolny do pracy.

W ocenie Sadu Najwyższego zebrany materiał dowodowy nie pozwalał jednak – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, na doliczenie do stażu ubezpieczeniowego męża wnioskodawczyni okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców w okresie od dnia 20 lipca 1970 r. do dnia 1 listopada 1972 r., co oznacza, że zmarły nie spełnił warunku wykazania 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych.

Kwestię uwzględniania okresów pracy rolniczej przy ustalaniu prawa do emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy reguluje art. 10 powołanej ustawy. Ogólnie przepis ten zezwala na uwzględnianie wymienionych w nim okresów pracy rolniczej w przypadku, gdy: 1) okresy składkowe i nieskładkowe, ustalone na zasadach określonych w art. 5-7 ustawy, są krótsze od okresu wymaganego do przyznania emerytury lub renty, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu (ust. 1 i 2) oraz 2) nie zostały zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników (ust. 3). W zależności jednak od rodzaju świadczenia, do którego prawo podlega ustaleniu (emerytura bądź renta z tytułu niezdolności do pracy), przepis art. 10 ustawy różnicuje w ust. 1 i 2 możliwość uzupełniania okresów składkowych i nieskładkowych wymienionymi w nim okresami pracy rolniczej. W przypadku emerytury zarówno przy ustalaniu prawa do tego świadczenia, jak i przy obliczaniu jego wysokości (ust. 1) uwzględnia się okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki (pkt 1), przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r. okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego po ukończeniu 16 roku życia (pkt 2) oraz przypadające przed dniem 1 stycznia 1983 r. okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia (pkt 3). Natomiast odnośnie do renty z tytułu niezdolności do pracy (ust. 2) uwzględnieniu (i to wyłącznie przy ustalaniu uprawnień) podlegają tylko okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono składki, jeżeli ustalone okresy składkowe i nieskładkowe są krótsze od okresu wymaganego do przyznania renty, w zakresie niezbędnym do uzupełnienia tego okresu.

Skoro art. 10 ust. 2 ustawy wyraźnie wymienia jedynie okresy, o których mowa w art. 10 ust. 1 pkt 1 (okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki), to powyższe oznacza, że przy ustalaniu prawa do renty nie uwzględnia się przypadających po ukończeniu 16 roku życia okresów prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz pracy w gospodarstwie rolnym, poprzedzających podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników na mocy ustaw: z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140) oraz z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.) - por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2006 r., I UK 119/05, (OSNP 2007, nr 1-2, poz. 25).

Mąż wnioskodawczyni pracował w gospodarstwie rolnym w okresie od dnia 20 lipca 1970 r. do dnia 1 listopada 1972 r., a więc po ukończeniu 16 roku życia i okres ten przypadał przed wprowadzeniem ubezpieczenia społecznego rolników i o ile podlegałby on zaliczeniu przy ustalaniu uprawnień emerytalnych w zakresie niezbędnym do uzupełnienia brakującego okresu ubezpieczenia (składkowego i nieskładkowego), to nie uwzględnia się go przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Przepis art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach pozwala na uzupełnienie okresów składkowych i nieskładkowych, decydujących o ocenie uprawnień emerytalnych ustalanych na podstawie przepisów tej ustawy (art. 5-7), okresami składkowymi rolniczego ubezpieczenia społecznego, prowadzenia lub pracy w gospodarstwie rolnym, do rozmiaru najbliższego (kolejnego) stażu okresów składkowych i nieskładkowych w zakresie wymaganym i koniecznym do nabycia uprawnień emerytalnych. Oznacza to, że jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe nie przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami wskazanymi w art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach jedynie w celu nabycia prawa do tzw. niepełnej emerytury na podstawie art. 28 tej ustawy. Natomiast, jeżeli okresy składkowe lub nieskładkowe przekraczają 15 lat, to możliwe jest ich uzupełnienie okresami, o jakich mowa w art. 10 ust. 1 ustawy, dla nabycia pełnych uprawnień emerytalnych (np. na podstawie art. 27 lub art. 29 ustawy).

Zasada ta jednak – jak wyżej wskazano - nie obowiązuje przy ustalaniu uprawnień rentowych, czego nie wziął pod uwagę Sąd Apelacyjny, rozpoznając sprawę.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.